

Wścieklizna w Polsce w 2004 roku

MARCIN SMRECZAK, PAWEŁ TRĘBAS, JAN F. ŻMUDZIŃSKI

Zakład Wirusologii Państwowego Instytutu Weterynaryjnego – Państwowego Instytutu Badawczego,
Al. Partyzantów 57, 24-100 Puławy

Smreczak M., Trębas P., Żmudziński J. F.
Rabies in Poland in 2004

Summary

The paper describes the data concerning rabies in domestic and wildlife animals, including bats, in Poland in 2004. It analyses the distribution of rabies cases in individual animal species and the geographical distribution of rabies outbreaks.

In 2004 131 rabies cases were diagnosed. Twenty three were recorded in domestic animals, 99 in wildlife and 9 were found in bats. The highest incidence of rabies was registered in the Wielkopolska voievodship (Western Poland). All cases recorded in the Masuria voievodship (Northern Poland) were noticed along the Russian and Lithuanian border. In the voievodship of Lublin (Eastern Poland) the incidence of rabies was distributed evenly throughout the area, while in the Subcarpathian province, along the Ukrainian border. In the Pomeranian voievodship (Northern Poland) all rabies cases were clustered in only one county (Kartuzy), which is characterized by a high percentage of forests and lakes. Epidemiological analysis shows that each year a significant decrease of diagnosed rabies cases is observed. This is the result of oral vaccination of red foxes against rabies, but the red fox is still the main reservoir of rabies for the other wildlife and domestic animals. Oral vaccination as a method of eradication of rabies should to be carried out in the next years. It is necessary to pay attention to the planning of oral vaccination campaigns, especially in the Wielkopolska voievodship. This means more baits per 1 km² and around rabies outbreaks.

Keywords: rabies, epidemiological situation

Wścieklizna jest ostrą chorobą zakaźną, powodującą zmiany zapalne w mózgu, kończącą się zawsze zejściem śmiertelnym, gdy wystąpią objawy kliniczne choroby. Na zakażenie wirusem wścieklizny wrażliwe są wszystkie zwierzęta stałocieplne, w tym także człowiek. Transmisja choroby następuje zazwyczaj wraz ze śliną chorego zwierzęcia przez pogryzienie (1, 4).

Do 1993 r. zwalczanie wścieklizny w Polsce opierało się głównie na tworzeniu okręgów zapowietrzonych. Wokół okręgu zapowietrzonego tworzony był okręg zagrożony, gdzie organizowano odstrzał sanitarny zwierząt dzikich. Działania te nie powodowały zahamowania szerzenia się wścieklizny. Immunizacja doustna lisów przeciwko wściekliznie jest jedyną efektywną metodą zwalczania wścieklizny w środowisku naturalnym. W 1993 roku w Polsce wprowadzono tę metodę jako metodę kontroli wścieklizny wśród lisów wolno żyjących, a rok 2002 był rokiem, w którym po raz pierwszy akcją objęto terytorium całego kraju (2-4).

Celem opracowania jest przedstawienie aktualnych danych dotyczących występowania przypadków wścieklizny u zwierząt domowych, wolno żyjących i nietoperzy oraz analiza geograficznego rozmieszczenia występowania ognisk choroby.

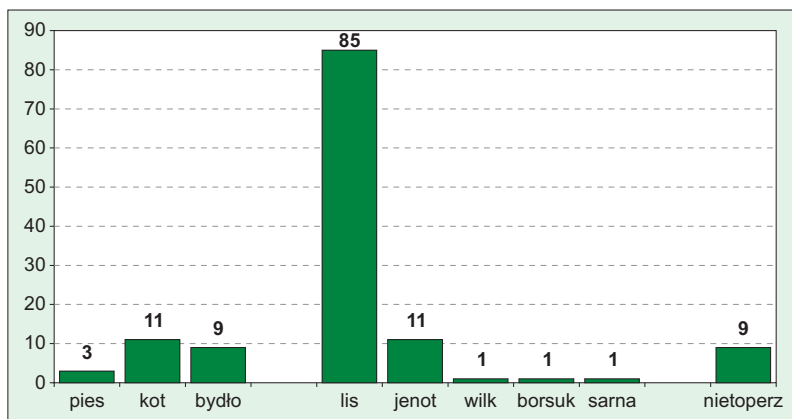
Material i metody

Analizy oraz oceny sytuacji epidemiologicznej w 2004 r. dokonano na podstawie danych o każdym zdiagnozowanym przypadku wścieklizny, zawartych w ankietach otrzymanych z Zakładów Higieny Weterynaryjnej oraz na podstawie informacji w ankietach nadsyłanych przez wojewódzkich bądź powiatowych lekarzy weterynarii.

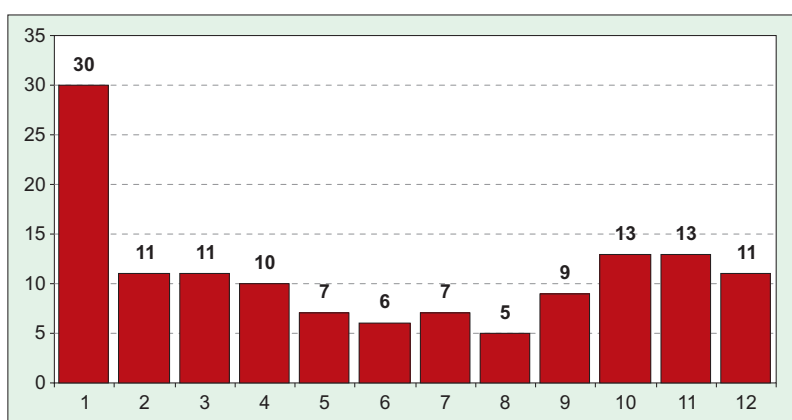
Wyniki i omówienie

W Polsce w 2004 roku zdiagnozowano ogółem 131 przypadków wścieklizny z czego 23 (18%) dotyczyło zwierząt domowych, 99 (75,6%) zwierząt wolno żyjących, a 9 (6,9%) – nietoperzy.

Z analizy zachorowań na wściekliznę zwierząt domowych wynika, że największą liczbę przypadków w analizowanym okresie zdiagnozowano u kota, tj. 11 przypadków, co stanowi 8,4% wszystkich przypadków wścieklizny i 47,8% przypadków wścieklizny wśród zwierząt domowych. Drugim pod względem częstotliwości występowania wścieklizny gatunkiem było bydło. U tego gatunku zdiagnozowano w 2004 r. 9 przypadków wścieklizny, co stanowi 6,9% wszystkich zdiagnozowanych przypadków wścieklizny oraz 39,2% przypadków wśród zwierząt domowych. Pies jest trzecim w kolejności gatunkiem wśród zwierząt domowych pod względem występowania wścieklizny.

Ryc. 1. Liczba przypadków wścieklizny u poszczególnych gatunków zwierząt

Ryc. 2. Liczba przypadków wścieklizny w kolejnych miesiącach 2004 roku

Pozytywna diagnoza dotyczyła 4 zwierząt, co stanowi 2,3% wszystkich przypadków wścieklizny i 13% przypadków wśród zwierząt domowych. Poza wyżej wymienionymi nie zdiagnozowano wścieklizny wśród innych gatunków zwierząt domowych (ryc. 1).

Wśród zwierząt wolno żyjących największą liczbę przypadków zanotowano u lisa rudego. W analizowanym okresie zdiagnozowano 85 przypadków wścieklizny, co stanowi 64,9% przypadków wścieklizny u wszystkich zwierząt oraz 85,9% przypadków zwierząt wolno żyjących. W tym okresie u jenota zdiagnozowano 11 przypadków, to jest 8,4% wszystkich zdiagnozowanych przypadków wścieklizny i 11,1% przypadków, które zostały zdiagnozowane tylko u zwierząt wolno żyjących. Poza lisem i jenotem wściekliznę u zwierząt wolno żyjących zdiagnozowano po 1 przypadku u borsuka, wilka i sarny. W odniesieniu do ogólnej liczby zdiagnozowanych przypadków stanowi to po 0,8% wszystkich zdiagnozowanych przypadków i po 1% w odniesieniu do liczby przypadków wścieklizny stwierdzonych u zwierząt wolno żyjących (ryc. 1).

Odrębną grupę zwierząt stanowią nietoperze, u których w analizowanym okresie czasu stwierdzono 9 przypadków wścieklizny, co stanowi 6,9% wszystkich zdiagnozowanych przypadków (ryc. 1).

Występowanie wścieklizny charakteryzowała typowa dla tej choroby sezonowość z dwoma szczytami zachorowań. Pierwszy zanotowano w styczniu, kiedy to zdiagnozowano 30 przypadków wścieklizny wśród wszystkich zwierząt przesłanych do badania w tym okresie. Była to najwyższa liczba przypadków wścieklizny zanotowana w jednym miesiącu w ciągu roku. Drugi szczyt zachorowań zanotowano jesienią w miesiącach październik i listopad. W obu miesiącach zdiagnozowano po 13 przypadków wścieklizny (ryc. 2).

Analizując rozmieszczenie przypadków wścieklizny w poszczególnych województwach (tab. 1), największą ich liczbę odnotowano w województwie wielkopolskim, gdzie zdiagnozowano 43 przypadki wścieklizny (32,8% wszystkich zdiagnozowanych przypadków wścieklizny w kraju). W województwie lubelskim stwierdzono ogółem 23 przypadki wścieklizny (17,6%). Trzecim w kolejności województwem pod względem liczby zdiagnozowanych przypadków wścieklizny jest województwo warmińsko-mazurskie. Zdiagnozowano tam 22 (16,8%). Okazuje się zatem, iż ponad 60% przypadków wścieklizny przypada na te trzy województwa. W województwie podkarpackim stwierdzono 8 przypadków wścieklizny, co stanowi 6,1% wszystkich przypadków, a w województwie podlaskim zanotowano 6 przypadków (4,6%). W wojewódz-

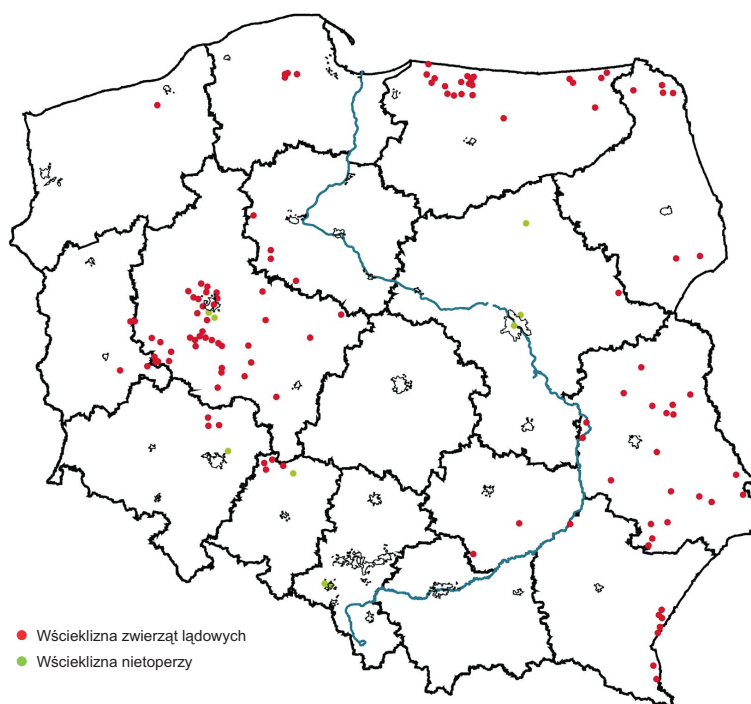
Tab. 1. Liczba przypadków wścieklizny w poszczególnych województwach

Województwo	Liczba przypadków wścieklizny			
	domowe	wolno żyjące	nietoperze	ogółem
Dolnośląskie	0	3	1	4
Kujawsko-pomorskie	0	4	0	4
Lubelskie	5	18	0	23
Lubuskie	0	3	0	3
Łódzkie	0	0	0	0
Małopolskie	0	0	0	0
Mazowieckie	1	0	3	4
Opolskie	0	4	1	5
Podkarpackie	3	5	0	8
Podlaskie	3	3	0	6
Pomorskie	0	4	0	4
Śląskie	0	0	2	2
Świętokrzyskie	0	2	0	2
Warmińsko-mazurskie	8	14	0	22
Wielkopolskie	3	38	2	43
Zachodniopomorskie	0	1	0	1
Razem	23	99	9	131

twie opolskim zdiagnozowano 5 przypadków wścieklizny i jest to 3,7% wszystkich przypadków zdiagnozowanych w kraju. W województwach: dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, mazowieckim oraz pomorskim zdiagnozowano po 4 przypadki wścieklizny, co stanowi po 3,1% wszystkich przypadków wścieklizny. Należy jednak zwrócić uwagę, że w województwie mazowieckim zanotowano przypadki wścieklizny nietoperzy. Spośród 4 pozytywnych diagnoz 3 dotyczyły nietoperzy. Trzy przypadki wścieklizny zanotowano w województwie lubuskim, co stanowi 2,3% wszystkich przypadków. Po dwa przypadki zachorowań zdiagnozowano w województwie śląskim i świętokrzyskim (1,5% i 1,5% odpowiednio). W województwie zachodnio-pomorskim zdiagnozowano 1 przypadek wścieklizny (0,7% wszystkich przypadków). Natomiast w województwach łódzkim i małopolskim w analizowanym okresie nie zarejestrowano żadnego przypadku wścieklizny.

Analiza występowania poszczególnych przypadków wścieklizny wskazuje na te obszary kraju, na które należy zwrócić baczną uwagę przy planowaniu kolejnych akcji wykładania szczepionki. Jak wynika z mapy (ryc. 3), największą liczbę przypadków wścieklizny stwierdzono w województwie wielkopolskim i w województwach graniczących z nim, tj. w województwie lubuskim, dolnośląskim, opolskim oraz kujawsko-pomorskim. Przypadki te, oprócz województwa wielkopolskiego, gdzie zlokalizowane są w pasie środkowym województwa, występują w powiatach graniczących z województwem wielkopolskim. W województwie warmińsko-mazurskim i podlaskim prawie wszystkie przypadki występują w powiatach graniczących z Rosją (obwód kaliniński i Litwą). W województwie lubelskim przypadki rozmieszczone są równomiernie na całym obszarze województwa, a w województwie podkarpackim przypadki zlokalizowane są w powiatach graniczących z Ukrainą. W województwie pomorskim wszystkie zdiagnozowane przypadki zanotowano w powiecie kartuskim. Jest to powiat o wysokim stopniu zalesienia i z dużą ilością zbiorników wodnych, gdzie lis znajduje doskonałe warunki do bytowania.

Dokonując porównania liczby przypadków wścieklizny rok do roku (rok 2003 do roku 2004), obserwujemy znamienne spadki liczby przypadków wściekliz-

Ryc. 3. Rozmieszczenie przypadków wścieklizny w Polsce w 2004 r.

ny wśród zwierząt lądowych. Wzrost liczby przypadków notowany jest jedynie u nietoperzy (tab. 2).

Z analizy sytuacji epidemiologicznej wścieklizny wynika, że z każdym rokiem następuje coraz większy spadek liczby diagnozowanych przypadków wścieklizny. Spadek ten jest wynikiem stosowania w terenie doustnej szczepionki przeciwko wściekliznie dla lisów wolno żyjących. Ciągłe jednak lis stanowi główny rezerwuar wścieklizny dla innych zwierząt wolno żyjących i domowych. Potwierdzeniem tej hipotezy jest także liczba przypadków wścieklizny zdiagnozowanych u kota i bydła. Należy więc dalej prowadzić akcje doustnej immunizacji lisów wolno żyjących jako metody eliminacji wścieklizny w środowisku naturalnym kraju. Istnieje jednak potrzeba, by zwrócić baczną uwagę przy planowaniu akcji OV w województwie wielkopolskim. Oznacza to zwiększenie liczby wykładanej szczepionki na km² oraz ścisłe nadzorowanie techniki jej wykładania, szczególnie na styku województwa wielkopolskiego i województw: lubuskiego, dolnośląskiego, opolskiego oraz kujawsko-pomorskiego. Konieczna jest kontrola, czy dociera tam wystarczająca liczba przynęt ze szczepionką.

Piśmiennictwo

1. Beran G. W.: Rabies and infections by rabies-related viruses, [w:] Handbook of Zoonoses, Section B: Viral. Wyd. Beran G.W., CRC Press, Florida 1994.
2. Samól S.: Zwalczanie wścieklizny u zwierząt dzikich. Medycyna Wet. 1962, 18, 588-590.
3. Smreczak M.: Metody postępowania w immunizacji doustnej lisów przeciwko wściekliznie. Medycyna Wet. 2003, 59, 976-978.
4. Żmudziński J. F., Smreczak M.: Wścieklizna – występowanie, diagnostyka, zwalczanie. Wyd. SGGW, Warszawa 1997.

Adres autora: dr Marcin Smreczak, Al. Partyzantów 57, 24-100 Puławy;
e-mail: smreczak@piwet.pulawy.pl

Tab. 2. Porównanie liczby przypadków wścieklizny u zwierząt rok do roku

Zwierzęta	2004	2003	Różnica	Spadek/wzrost
Domowe	23	72	-49	3,13-krotny ▲
Wolno żyjące	99	310	-211	3,13-krotny ▲
Nietoperze	9	6	3	1,50-krotny ▼
Razem	131	388	-257	2,96-krotny ▲